

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

ANTTI ALAVILO

Taidegrafiikkaa omalla kädenjäljellä

Teos: "Kolmas Utopia"

KUVATAITEEN TUTKINTO-OHJELMA
2022

Tekijä(t) Alavilo, Antti	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Toukokuu 2022
	Sivumäärä 20	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Taidegrafiikkaa omalla kädenjäljellä: Teos ”Kolmas Utopia”		
Tutkinto-ohjelma Kuvataiteilijan tutkinto (AMK)		
Tiivistelmä Opinnäytetyössä käydään läpi teoksen ”Kolmas Utopia” tekoprosessia ja valmistumista. Tekstissä käydään läpi kaikki työskentelyvaiheet, sekä materiaalit ja työvälineet. Lisäksi esitellään pari taiteilijaa grafiikan laajennetulta kentältä.		
Avainsanat kohopaino, vedos, painolaatta		

Author(s) Alavilo, Antti	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2022
	Number of pages 20	Language of publication: Finnish
Title of publication Printmaking art with my own hand: Artpiece "Third Utopia"		
Degree programme Fine Arts		
Abstract The thesis goes through the process and competition of the work "The Third Utopia". The text covers all stages of the work, as well as materials and tools used. In addition, a couple of artist from the expanded field of printmaking will be introduced.		
Keywords woodblock printing, print, printing plate		

ALKUSANAT

Se on siinä. Se on tehty. Ja en yksin olisi päässyt varmana näin pitkälle.

Opinnäytteeni taiteellisessa osiossa on ollut osana niin lukematon määrä eri henkilöitä. Toiset aktiivisemmin kuin toiset. Kuitenkin kaikki apu, jonka olen saanut muilta on todella tullut tarpeeseen. Kiitokset kaikille heille, jotka ovat olleet apuna ja tukena tämän prosessin ajan.

Lähdin liikkelle ajoissa, mutta työn suuruuteen verrattaessa olin silti hieman myöhässä. Tein ahkerasti töitä työni eteen. Lähes joka päivä. Ja jos yksin olisin joutunut sen puurtamaan alusta loppuun niin olisin varmasti jättänyt kesken. Olen ylpeä siitä etten jättänyt.

Vaikka itse sanonkin niin olen tehnyt jotain todella hienoa ja upeaa. Osa hetkistä jolloin olen työskennellyt ovat kuitenkin olleet jotain aivan muuta. Tekeminen on täynnä turhautumista, itsensä ja omien taitojen kyseenalaistamista ja välillä tehnyt mieli luovuttaa.

Tänne asti silti ollaan päästy.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TAIDEGRAFIIKAN KOHOPAINANTA.....	7
2.1 Kohopainannan tausta lyhyesti	7
2.2 Kohopainotekniikan materiaalit ja työvälineet	7
3 TOTEUTUS	8
3.1 Suunnitelma.....	8
3.2 Tekninen toteutus	8
3.3 Lopputulos.....	11
4 KOLMAS UTOPIA	11
4.1 Aloittaminen.....	11
4.2 Kuvan rakentaminen	12
4.3 Vedostaminen.....	14
4.4 Ripustus.....	15
5 MUITA GRAFIIKAN RAJOJEN RIKKOVIA TAITEILJOITA	17
5.1 Tatsuteru Kimijima	17
5.2 Ari Pelkonen.....	18
6 MIKSI?.....	19
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Taiteilijalle varmasti yksi vaikeimmista asioista on löytää se oma tapa tehdä. Oma työskentely, kädenjälki, aihealue, värimaailma. Myös minulla itselläni on ollut hankaluuksia löytää sitä ja toisaalta en ole edes täysin varma olenko sitä vielääkään löytänyt. Olenhan kuitenkin jokapaikanhöylä, joten olen työskennellyt monilla eri tavoilla. Piirtäminen, maalaaminen, kuvanveisto, taidegrafiikka ja kaikki niiden sisällä olevat tekniikat. Kaikenlaiset työvälineet ovat tulleet tutuiksi, joten nyt opinnäytteen taiteellisessa osiossa olen pyrkinyt rajaamaan mahdollisuuksia tehdä. Lopulliset työvälineet materiaalien lisäksi ovat koostuneet luonnostelutarvikkeista, kolmesta eri kaiverrustaltasta, sekä yksi vasara ja muutama ruuvi. Halusin tehdä todella rajoitetuilla välineillä jotain todella rajoittamatonta ja tästä halusta syntyi teokseni ”Kolmas Utopia”.

Teos on muuttunut ja kehittynyt roimasti työskentelyprosessin aikana ja keskusteluissa opettajien, ohjaajien, oppilaiden ja ystävien kanssa uskon saavuttaneeni halutun lopputuloksen. Kaikki taiteellisessa osuudessa tapahtunut työskentely tukee omaa oppimistani, sekä vastaa omalla kohdallani niihin kysymyksiin, kuinka pystyn jatkamaan tämän tapaista työskentelyä vielä sen jälkeen, kun käytössäni ei ole koulun tarjoamia työkaluja ja tukea.

Tämä teos on vastaus siihen, kuinka pystyn jatkamaan omanlaista työskentelyäni, kun minulla ei ole mahdollisuuksia enää käyttää kaikkia koulun tarjoamia työvälineitä.

2 TAIDEGRAFIIKAN KOHOPAINANTA

2.1 Kohopainannon tausta lyhyesti

Tekniikka on tunnettu Japanista 700-luvulla ja rantautunut Eurooppaan vasta paljon myöhemmin noin 1400-luvun tienoilla. (Tieto löydetty ”The Metropolitan Museum of Art” -verkkosivuilta 27.4.2022). Kuitenkin ensimmäiset merkinnät tekniikan käytöstä löytyy Kiinasta Han dynastian ajalta ennen vuotta 220 tekstiilille painettuna. (Tieto löydetty ”HistoryofInformation.com” -verkkosivuilta 27.4.2022.)

Eurooppaan rantautuessaan kohopainanta oli jaettu työ useammalle yksilölle. Oli suunnittelija, joka suunnitteli kuvan tai kuvion ja ammatti artesaani, joka puolestaan kaiversi. Kun teos oli kaiverrettu siirtyi työ vielä vedostajalle vedostettavaksi. (Tieto löydetty ”Art in Context” -verkkosivuilta 29.4.2022.)

2.2 Kohopainotekniikan materiaalit ja työvälineet

Kuten kaikki taidegrafiikan tekniikat, kohopaino on myös hyvin järjestelmällinen tekniikka, joka koostuu selvistä vaiheista. Kohopainoa voi periaatteessa tehdä mille materiaalille tahansa, jota voi kaivertaa, jyrsiä tai muulla tavalla naarmuttaa pintaa. Suosituimpina materiaaleina käytetään linoleumia, softcut-levyä, vaneria tai mahdollisesti muuta tasaista puuta. On myös kokeilumielessä esimerkiksi Legopalikoilla tehty kuvia ja vedostettu niitä. Mikäli haluaa tehdä puulle, on suositeltavaa hioa puu mahdollisimman tasaiseksi, sekä pyöristää kaikki reunat. Tämän ansiosta kaikki seuraavat vaiheet tulevat huomattavasti mukavammaksi työstää, sekä reunojen pyöristäminen suojelee hieman paperia repeytymiseltä.

Työstämiseen voi käyttää mitä tahansa välineitä, joilla voi naarmuttaa haluamansa laatan pintaa. Pääasiallisesti käytössä on kuitenkin erilaiset kaiverrustaltat, joiden mukana tulee käyttää myös hiomakiviä, joilla pystyy pitämään taltat terävinä. Työnsien

talttojen käyttämistä ei suositella, sillä se lyhentää talttojen omaa elinikää, sekä vaikeuttaa kaivertamista ja voi aiheuttaa ainakin puulaatoissa lohkeilua.

3 TOTEUTUS

3.1 Suunnitelma

Teoksen suunnitelma on kehittynyt koko työskentelyprosessin ajan. Asiat, jotka ovat pysyneet alusta loppuun samoina ovat teoksen koko, teoksen idea, sekä tekniikka ja materiaali. Suunnitelmana oli työstää taidegrafiikan keinoin seitsemästä erillisestä koivuvanerilaatasta yksi suuri kohopainon laatta, sekä vedostaa jokainen laatta ja liittää vedokset myöhemmin yhteen.

3.2 Tekninen toteutus

Teos on toteutettu kohopainannan keinoja käyttäen. Vanerit hioin heti ensimmäisenä. Hiominen tekee kaikista seuraavista vaiheista huomattavasti vähemmän työläitä, sillä tasainen pinta on helpompi jälkeenpäin kaikin puolin käsitellä. Nostin jokaisen vierekkäin seinälle seisomaan, jotta pystyin luonnostelemaan lyijykynällä, sekä näkemään tarvittaessa kauempaa koko kokonaisuuden. Hahmottelin ensiksi kaikki suuret alueet (tässä teoksessa ne olisivat saarien ulkomuodot), jonka jälkeen aloin keskittymään yksityiskohtaisempiin osoihin.

Keskityin pääasiassa aina yhteen laattaan kerrallaan. Kun ensimmäinen laatta oli valmiiksi luonnosteltu, pyyhin käsipyhkeellä kaikki jääneet puupölyt ja muut roskat pois ja lakkasin kahteen kertaan. Moni sävyttäisi lakkaa esimerkiksi vesivärillä tai nestemäisellä tussilla, sillä se auttaa näkemään kaiverrusjäljen tehokkaammin. Lakan tarkoituksena on suojata pintaa, sekä se on vähentämässä painoväriin imeytymistä laattaan, joka puolestaan säästää materiaalikuluissa.

Kuva 1 Painolaatta valmiina kaiverrettavaksi

Kaivertaminen oli kaikista vaiheista selvästi aikaa vievin ja riskialttein. Vaneri elää koko ajan ja saattaa ruveta kaivertaessa lohkeilemaan, joten maltillisuus ja pitkäjänteisyys ovat valttia. Taltat tarvitsee pitää terävinä, joka onnistuu hiomakivillä ja hienolla vedessä uitetulla hiekkapaperilla. Työn ollessa näin iso, joten hyvää

työasentoa on vaikea pitää yllä, joten lihasten kipeytyessä pidin taukoa talttaamisesta ja luonnostelin muita laattoja pidemmälle ja näin ylläpidin tehokkuutta.

Viimeinen olennainen vaihe oli vedostaminen, joka tapahtui täysin käsin vedostamalla käyttäen metallista lusikkaa, sekä muovista barenia. Työ olisi mahtunut suureen prässiin, jonka avulla olisi ollut mahdollista saada koko kuva kerralla paperille, mutta päädyin vedostamaan pienille 20cm x 20cm japaninpapereille. Yhtä laattaa kohden vedoksia tuli noin 50 kappaletta. Vedostamiseen sain apua useilta eri henkilöiltä. Osalle heistä kohopainanta oli täysin tuntematonta, joten perehdytin tarvittaessa. Käytin työssäni Lawrence'n mustaa painoväriä.

Kuva 2 Painoväriin levitystä

3.3 Lopputulos

Kaiken tutkimisen, työstämisen, lihashuoltojen jälkeen olen saanut teokseni ”Kolmas Utopia” valmiiksi. Tuloksena on seitsemästä laatasta tehty yksi suurempi kokonaisuus. Työ vaatii tilaa korkeudelta vähintään 2,5 metriä ja leveydeltä 8,5 metriä. Teos on mielenkiintoinen jatkumo, jonka pystyy ripustamaan monella erilaisella tavalla, kuten seinää vasten nojaamaan tai vaikkapa eräänlaiseksi ringiksi. Laatoilla ei ole teoksessa määrättyä paikkaa, vaan järjestys on vapaasti muokattavissa ja laatan kaikki osat toimivat myös ylösalaisin. Teos on sisällöltään neutraali, jossa vahvuutena jokaisella katsojalla on oma oikeus omaan tulkintaan. En johdattele. En yritä ottaa kantaa yhteiskunnallisiin ongelmiin. Tämä teos on tarkoitettu kaikille ja jokainen saa luoda oman tarinansa. Ristiriitaisesti ”Kolmas Utopia” antaa jokaiselle jotakin, mutta ei mitään kellekään.

Kuva 3 Kaikki laatat vierekkäin

4 KOLMAS UTOPIA

4.1 Aloittaminen

Kuten kaikessa, mitä ihmisellä tulee vastaan, oli kyse sitten harrastuksista, uudesta työstä, elämäntilanteen muutoksesta, aloittaminen on aina se vaikein osa. Itse aloitin suunnittelemaan teostani Joulukuussa 2020 ja etenin suunnitelmassani hitaasti. Tein vihkoon teemallisesti muutamia ajatuksia, millainen työ voisi olla. Lopputulos ei

kuitenkaan ole yhtään samanlainen, mitä olin suunnitellut. Hahmotelmissani olin ajatellut teoksen asettuvan sisäänpäin suuntautuvaan kaareen, jossa erilaiset saaret jatkuisivat seuraavassa laatassa, jolloin teoksesta olisi tullut todella yhtenäinen.

Helmikuussa 2021 totesin olevani tyytyväinen suunnitelmaani ja tein tilauksen läheiseen rautakauppaan. Tilaukseen sisältyi koivuvaneria, sekä lakkaa ja hiomapapereita. Materiaalien saapuminen kuitenkin myöhästyi huomattavasti ja pääsinkin vasta Maaliskuun puolella välissä aloittamaan työskentelyn. Hioin jokaisen laatan tasohiomakoneella siistiksi ja sileäksi. Pyöristin reunat vielä käsin hiomapaperilla. Hiominen ei sinänsä ollut pakollista, sillä vanerit olivat hyvälaatuisia, mutta se helpottaa kaikkia tulevia vaiheita. Liikutin kaikki laatat omalle työpisteelleni riviin, jonka jälkeen kaikki esivalmistelut oli saatu valmiiksi ja seuraavaksi oli aika aloittaa luonnostelemisen. Tässä vaiheessa laskin olleeni kuukauden myöhässä aikataulusta.

4.2 Kuvan rakentaminen

Tahdoin kuvata eräänlaista utopiaa teoksessani ja yhteiskuntaa, jossa kohtaa hyvin erilaiset kulttuurit, mutta kuitenkin ilman elävää elämää. Toisin sanoen en halunnut kuvata yhtäkään ihmistä tai eläintä. Joka aiheuttaa hauskaa ristiriitaa kuitenkin kutsuessani työtäni utopiaksi, vaikkakin siinä on objektiivisesti enemmän dystopian merkkejä.

Vanereihin piirsin erilaisia ja eri kokoisia saaria. Osa niistä leijuu ilmassa ja osa on eräänlaisten pilarien päällä, jotka katoavat pilvien taakse. Alunperin ajattelin lisätä lähes jokaiselle saarelle vielä eräänlaisen sataman, joista olisi voinut löytää ankkuroituneena ”ilmalaivoja”. Sen ajatuksen jätin kuitenkin toteuttamatta. Ensimmäisessä luonnoksessa olin ajatellut laatat koveraan muotoon ripustettuna ja keskimmaisessa laatassa olisi ollut näkyvissä valtava leijuva linna, joka jatkuisi viereisille laatoille. Kyseisistä viereisistä olisi jatkunut puisia riippusilloja niistä seuraaviin ja viimeisimmät laatat olisivat olleet ”eristyksissä” muusta teoksen sisällä olevasta maailmasta. Aikaisessa vaiheessa kuitenkin totesin paremmaksi ratkaisuksi,

etten teekkään saaria, jotka jatkuvat seuraavalla laatala vaan pyrin pitämään jokaisen painolaatan omanaan.

Perspektiivi oli myös mielenkiintoinen kysymys, jonka ratkaisin aika intuitiivisesti työstämällä yhden osan aina kerrallaan. Mikäli olisin pysynyt myös sellaisessa koverassa ripustusratkaisussa, olisi varmasti perspektiivin monipuolisuus kadonnut tyystin. Myös sellaiseen kehän muotoon ripustaminen olisi voinut olla riski, sillä se olisi muistuttanut todella paljon eräänlaista panoptikonia. Panoptikon on eräänlainen vankila, jossa muista kammioista on mahdollista nähdä toisten kammioihin. Tämä olisi voinut aiheuttaa katsojassa tahtomattaan eräänlaisen ahdistumisen tunteen, jonka halusin kuitenkin välttää parhaani mukaan.

Jokaiselle laatalle piirsin ensiksi suurimman osan saarista, eli toisin sanoen isot alueet. Keskityin suurimmilta osin saamaan yhden laatan aina kerrallaan valmiiksi, sillä halusin välttää tekemästä liikaa samanlaisia elementtejä muille laatoille, vaikka toki yhtäläisyyksiä löytyy paljon. Aina työstäessä yhtä laattaa keksii uusia ideoita, joita voi jättää seuraavalle ja näin onnistuin pitämään työskentelyprosessin virkistävänä ja raikkaana alusta loppuun asti.

Kuva 4 Työpiste, ensimmäinen laatta valmiina

4.3 Vedostaminen

Teosta on vedostettu 20cm x 20cm kokoiselle wenzhou-paperille. Vedoksia on yhteensä noin 350 kappaletta eli suunnilleen 50 printtiä yhtä laattaa kohden. Koen tämän ratkaisun olleen teosta kohtaan oikea, sillä laatat olivat hieman liian suuria suurimpaan käytettävissä olevaan prssiin. Lisäksi empiirisen tutkimuksen perusteella voin todeta, että näin isosta työstä yhden kunnollisen printin saaminen on lähinnä tuuri peliä, eikä se myöskään ole materiaalikustannuksien kannalta kovin kustannustehokasta. Toisin sanoen virheitä voi tulla täysin odottamattomista syistä ja liian paljon.

Päädyn täten ratkaisemaan ongelman tekemällä todella paljon maltillisemman kokoluokan printtejä käsin hierrettynä lähinnä metallilusikalla, sekä muovisella barenilla.

Vedostusta en suinkaan tehnyt yksin. Auttajia oli yhteensä 5 kappaletta, joista osa ei ollut koskaan aiemmin työskennellyt taiteen parissa. Vedokset ovat kaikki ainutlaatuisia ja prosessissa on ollut läsnä myös leikkimielisyys ja kokeilunhalu

Kuva 5 Vedoksia 1

Kuva 6 Vedoksia 2

4.4 Ripustus

Kuva 7 Ripustus Mäntinrannan galleriassa

Kuvassa 7 on yksi mahdollinen tapa teoksen ripustukseen.

Koska teos Kolmas Utopia on toteutettu monista eri kappaleista, jotka sopivat yhteen ilman tiettyä järjestystä, ja on mahdollista ripustaa teos jokaisella kerralla eri tavalla. Laatat on mahdollista laittaa eri järjestykseen ja vaikka ylösalaisin. Vierekkäin tai erilleen. Ainoa hankaloittava tekijä on painoväristä ja lakkaamisesta tullut kosteus, joka on aiheuttanut vanerissa elämistä ja laatat eivät ole voineet pysyä suorina vaan ovat vääntyneet jokainen eri tavalla. Valinta oli tietoinen ja halutessaan voi korjata

asettamalla takapuolelle metallilistaa pakottamaan suoraksi. Työ on kuitenkin ollut elävä prosessi alusta loppuun asti, niin olen halunnut antaa työn elää loppuun asti.

Pienten vedosten ripustaminen oli todella hankala päätös. Edellä esittämäni kuvan mukaan olen tiputtanut suurimman osan vedoksista lattialle ja osan jättänyt pienen tason päälle siistiin epäjärjestykseen. Koska pääpaino teoksella on laatoissa, en halunnut vedosten peittävän mitään, joten lattia oli looginen pääte piste vedoksille. Ajattelin paljon laittavani vedokset katosta roikkumaan noin vatsan korkeudelle ja vaikkakin paperiset printit olisivat olleet helpommin selattavissa, olisi tämä ratkaisu tullut laattojen ”tielle”, joilla kuitenkin pääpaino tässä työssä.

Teoksella ”Kolmas Utopia” on satoja tuhansia erilaisia mahdollisuuksia ripustuksen suhteen, joka tukee myös työn utopia-teemaa.

Kuva 8 Ripustusta eri suunnasta

5 MUITA GRAFIIKAN RAJOJEN RIKKOVIA TAITEILIJOITA

5.1 Tatsuteru Kimijima

Syntynyt 1956 Japanin Nasussa. Alunperin muusikko ammatiltaan, mutta hylkäsi kitaran soiton ja siirtyi graafikoksi ja aloitti näyttämällä omia printtejään. Kuitenkin ensimmäinen yksityisnäyttelynsä sai vasta 1999 Cast Iron Gallery:n tiloissa Sohossa.

Kuitenkin halusin nostaa tämän taiteilijan esiin työnsä ”Banga-Cosmo 242.” vuoksi, joka pitää tällä hetkellä maailmanennätystä suurimpana kohopainantana maailmassa. Pinta-alaa kyseisellä teoksella on 400.73m², joka on aivan käsittämätön ajatellen tekniikkaa yleisesti. (Miller, 20.10.2017, New York Film Academy Blog)

Kuva 9 Teos ”Banga-Cosmo 242

5.2 Ari Pelkonen

Taiteilija työskentelee kohopainografiikan keinoin, mutta rikkoo perinteistä toimintatapaa yhdistämällä maalausta hänen teoksiinsa. Grafiikan keskittynyt hitaus, sekä maalauksen spontaaninen nopeus yhdistyvät hänen töissään.

Kuva 10 Arin työ "Lauma" yhdistäen grafiikkaa ja akryylimaalausta.

Pelkonen tällä tavoin muovaa ja laajentaa käsitystä siitä, mitä grafiikka voi oikeastaan olla.

6 MIKSI?

Miksi ei sitten vain perinteistä taidegrafiikkaa vedossarjoineen? Omalle kohdalleni nautin prosessista, siitä kuinka teokseni muovautuu ja kehittyy koko ajan. Vedostamisesta en nauti, joten ratkaisin sen ongelman keskittymällä painolaattoihin. Koen, että se hauskuus ja myös se ei niin hauska osuus välittyy myös paremmin katsojalle, jos teosta on ollut nautittava tehdä.

Miksi se on musta? Olen tehnyt tietoisin valinnan käyttämällä mustaa painoväriä sen neutraaliuuden vuoksi. Teoksissani katsoja saa itse muodostaa oman ajatuksensa, siitä mitä työssäni on, tai mitä yritän kertoa sillä. Ja musta väri antaa siihen parhaimman lähestymistavan. Jos työni olisikin mustan sijaan punainen, voisi joku kokea sen jopa uhkaavana. Keltainen ehkä ilahduttavana. Mutta musta antaa tasa-arvoisen aseman kaikille katsojille.

Taidegrafiikan ala ei myöskään jakaudu yksiselitteisesti ”perinteisiin” ja ”uusiin” menetelmiin. ”Perinteiseksi” nimetään usein niin sanottua originaaligrifiikkaa, johon kuuluu taiteilijan valmistama alkuperäinen painolaatta eli matriisi ja sitä käyttäen painettu rajattu määrä vedoksia, jotka siirtyvät toiselle materiaalille peilikuvien tapaan. (Heikkilä, 2021, s. 15)

Aina on mahdollista kyseenalaistaa. Mikä vain on mahdollista kyseenalaistaa ja sitten taas hyvä niin. Kyseenalaistaminen on kuitenkin ollut kehityksen kulmakivi jo aikakausia sitten ja ilman sitä ei olisi syntynyt myöskään omaa teostani. Kysymys ”miksi” voi olla myös todella voimaannuttava ja se saattaa avata uusia oivalluksia.

Toisinaan vastaus löytyy vasta paljon myöhemmin tekemällä, ajattelemalla, keskustelemalla. Joten loppuun totean ehkä kysymyksen olevankin ”miksi ei”.

LÄHTEET

Art in Context. Haettu 29.4.2022 osoitteesta <https://artincontext.org/woodcut-art/>

Heikkilä, M, Vertanen, A, Rainio, T, Tihinen, J, Pelzer-Montada, R, Hacklin, S & Paavilainen, K, 2021, Printed matters: merkityksen kerroksia.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102053929>

HistoryofInformation. Haettu 27.4.2022 osoitteesta
<https://www.historyofinformation.com/detail.php?id=1338>

The Metropolitan Museum of Art. Haettu 27.4.2022 osoitteesta
https://www.metmuseum.org/toah/hd/wdct/hd_wdct.htm

Miller, J, 20.10.2017, New York Film Academy Blog, <https://www.nyfa.edu/film-school-blog/renowned-japanese-artist-tatsuteru-kimijima-visits-nyfa-new-york/>